

УДК 316.773.4:78.01(477)

Бензюк О. О.,
здобувач кафедри культурології та культурно–
мистецьких проектів, Національна академія керівних
кадрів культури і мистецтв (Україна, Київ),
benzyuk@bigmir.net

ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК МЕТОД «ВІДКРИТОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Аналізується проблема «відкритої інтерпретації», зазначається, що коріння «відкритої інтерпретації» уходять у герменевтичну теорію Ф. Шлейєрмахера, згідно позиції котрого, витвір мистецтва, що володіє нескінченно багатим змістом, може мати і нескінченний процес тлумачення, адже до остаточного тлумачення можна лише наблизитися. Спираючись на роботи В. Дільтея, Г. Зіммеля, М. Вебера, П. Рікера, М. Гайдеггера, Г. Гадамера, Е. Тісельтона, С. Аверинцева, Ю. Борєва, П. Гайденко, В. Молчанова, А. Богачова, С. Бондар, С. Квіта, О. Колесник та ін., розглядається тлумачення поняття «герменевтика», зазначається, що в межах культурології окремі аспекти герменевтики можуть інтегруватися в єдине ціле, оскільки глибинний аналіз культурного артефакту передбачає осягнення його філософських, літературних, соціологічних, комунікативних, лінгвістичних (а якщо йдеться про релігійне мистецтво – то й біблійних) імплікацій. Саме такий підхід відповідає «відкритій інтерпретації». Наголошується на можливості постулювати існування культурологічної герменевтики як єдиної методології аналізу людської культури та її конкретних проявів, яка синтезує досягнення окремих герменевтичних дисциплін, та інших, сумісних з ними підходів (О. Колесник). Доводиться, що герменевтика, як наука, яка прагне до духовної інтерпретації тексту, розкриття змісту і значення тексту в культурі, служить розвитку духовності в людині, становленню її як особистості, як суб'єкта культури, безумовно, включає в себе і «відкриту інтерпретацію» і є її методом.

Ключові слова: герменевтика, інтерпретація, «відкрита інтерпретація», «культурологічна герменевтика».

Сучасне мистецтво включає в себе складну систему взаємовідносин різних культурних традицій, воно різноманітне і неоднозначне. Говорячи про сучасне мистецтво, ми маємо на увазі період з 70–х років ХХ століття до початку ХХІ, – тобто добу постмодернізму та пост–постмодернізму, або посткультури, як її визначають деякі сучасні теоретики, зокрема, Ю. Борєв, О. Кривцун, В. Личковах, В. Суханцева, О. Оніщенко та ін. Постмодернізм та постпостмодернізм стали специфічною системою світосприйняття, яке створює свою модель світу і людини, деформує принципи культуротворчої діяльності, деконструє їх, створюючи нову мову мистецтва. Постмодерністський дискурс поєднує у собі програмні настанови французького постструктуралізму (Ф. Гваттарі, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, Ж. Лакан, Ж.–Ф. Ліотар, М. Фуко та ін.), неопрагматизму (Р. Рорті) та неоарістотелізму (А. Макінтайр). Одним із головних його завдань є радикальна критика класичної західноєвропейської філософії. Постмодерністи найадекватнішою формою сприйняття реальності вважають поліцентризм, полілог, рівноправність різних точок зору. Як відмічає О. Варениця, у постмодернізмі плюралістичність істини та множина інтерпретацій перетворюється на конститутивну характеристику знання.

Усі теоретики постмодернізму наголошують на тому, що в сучасному мистецтві простежується прагнення до яскраво вираженої відкритості, коли багатозначність, невичерпна можливість, так би мовити втручаються в елементи, що створюють «продукт мистецтва». Не тільки зміст, а й сама форма художнього твору в сучасному мистецтві є навмисно багатозначними, що призвело до того, що текст сучасного твору містить велику кількість потенційних значень, при цьому жодне з них не може бути домінуючим, оскільки він (текст) лише представляє поле можливостей, актуалізація яких залежить від інтерпретативної стратегії реципієнта.

На проблему «відкритого твору» одним із перших звернув увагу італійський філософ, письменник і громадський діяч У. Еко. Філософ обґрунтовує необхідність введення поняття «відкритий твір», яке, на його думку, має бути застосоване до сучасного мистецтва. Теоретик стверджує, що мистецтво, яке має намір відповідати запитам сучасного світу, повинно бути відкритим. Але, де є «відкритий твір» – там повинна бути і «відкрита інтерпретація». Зауважимо, що не зважаючи на значну кількість праць, присвячених феномену мистецтва постмодернізму та постпостмодернізму, праць, в яких би ґрунтовно аналізувалась специфіка «відкритої інтерпретації» сучасних художніх творів, зокрема українських, а також праць, в яких герменевтика розглядається як метод «відкритої інтерпретації», – не достатньо, чим і обумовлена актуальність нашого дослідження.

Отже, особливостям функціонування «відкритої інтерпретації» присвячено не багато досліджень, однак це поняття зустрічається в роботах, в яких аналізується феномен постмодернізму. Це праці Ж. Дельоза, Ж. Дерріди, П. Рікера, У. Еко, Ц. Тодорова, Ю. Крістевої, К. Гарта, Н. Маньковської, О. Ніколаєва, С. Балакірової, О. Берегової, Н. Жукової, Т. Гуменюк, О. Колесник, О. Оніщенко та ін.

Безумовно, поняття «відкрита інтерпретація» є похідним від поняття «інтерпретація». Різним аспектам інтерпретації присвячені роботи багатьох теоретиків різних поколінь. В залежності від історичного часу, його інтенцій, сенс, що вкладався в те, що ми сьогодні називаємо інтерпретацією, був різним. Слід наголосити, що поняття інтерпретації формувалося в довгому процесі становлення логічних методів, які розвивалися у напрямку послідовного збільшення ступені їх складності (від простого опису через пояснення і тлумачення, до строгої логічної операції). Вже в стародавньому світі процедура надання смислу трактувалася неоднозначно, що вказує на різноманіття форм інтерпретативних практик. Приклади пояснення каузального типу зустрічаємо, наприклад, у піфагорійців, котрі вважали, що небесні світила знаходяться між собою в певних числових (гармонічних) відношеннях, повинні під час руху звучати й творити «небесну гармонію». Керуючись розкритими числовими відношеннями як законом, вони змогли пояснити основні розходження між інтервалами, дати їм чіткі кількісні характеристики. Давні мислителі добре розуміли роль засобу взаємозв'язку частин у створенні художнього цілого.

Поряд з різними модифікаціями процедури пояснення в античній теорії поступово формувалася й відшліфовувалася операція тлумачення естетичних явищ дійсності, яка допускає деякий елемент гіпотетичності. Для позначення цієї операції стосовно творів мистецтва, греки використовували термін «герменевтика» («hermeneutike») – тлумачення, трактування. Шлях інтерпретації у філософії – шлях від ідеї до поняття. Як відмічає О. Агапов, ідея – материнське лоно поняття. Поняття – її породження, не завжди їй підвладні, що виходять за межі інтенції ідеї. Ідеї не істинні й не хибні, вони є символи, вони більш вказують на предмети – знаки буття, не претендуючи на жодні однозначні оцінки, на жодний аналіз. «Ідея – сама дійсність, поняття – її розуміння. Ідеї починають, ведуть і завершують процес пізнання. Ідея вимагає втілення, перетворення» [1, с. 20].

Перші згадки про герменевтику зустрічаються у творах Платона, в яких мистецтво тлумачення межує з мистецтвом

глашатая, мистецтвом прорікання і поетичною творчістю. Невипадково Платон називає поетів «герменевтами богів». Як і поетичне мистецтво, герменевтика, за Платоном, не веде до мудрості, бо герменевт тлумачить чужу мову, виявляє її сенс, проте сам не може знати, істинна мова, яку він тлумачить, чи ні. Розвитком античної герменевтики став трактат Аристотеля «Про тлумачення» в якому розглядається проблема істинності і хибності ствердної висловлювання. Слід зазначити, що у Аристотеля герменевтика зв'язується вже ні з поезією, як у Платона, а з логікою. Стоїки, в контексті вчення про Логос і тлумачення міфів, продовжують розвивати герменевтику. Прагнучи зберегти авторитет переказу, міфу стоїки стали тлумачити їх алегорично, використовуючи поняття «здогад», «таємний сенс», «символ». Їм належить так званий алегоричний метод тлумачення. При тлумаченні стоїки широко користувалися етимологічним методом, намагаючись через етимологію слова прийти до тлумачення позначуваної їм речі. Цей метод знайшов своє продовження у теорії Філона Олександрійського, Клімента Олександрійського, Оригена.

Зауважимо, що у давньоримській культурі еквівалентом поняття «герменевтика» став термін «інтерпретація». В цілому, даний термін відтворює іншу, властиву тільки давньоримській історії, соціокультурну атмосферу. З латині «inter» перекладається як «між», а «retation» – процес; йти попереду. Зокрема, префікс «inter» вказує на простір та стан «без сенсу», сферу між предметом і свідомістю людини, яку необхідно осмислити й, по можливості, освііти. В цьому ракурсі інтерпретація виступає як спосіб пізнання та освоєння людиною навколишнього світу. До того ж в давньогрецькій мові простір «між» фіксувався терміном «dialogos», де приставка «dia» означає «між» [1, с. 20]. «Retation» (бути першим) – передбачає, що інтерпретатор виступає в якості першовідкривача. Безумовно, «dialogos» передбачає комунікацію. У цьому контексті не можна не згадати тезу, висловлену О. Колесник: «Оскільки рецепція художнього твору є творчим процесом, при якому відбувається взаємодія автора – твору – реципієнта, при дослідженні інтерпретації слід також звернути увагу на явище художньої комунікації. Остання може розглядатися не тільки як міжособистісне, але й як міжкультурне спілкування, тому що в наш час вже не винятком, а нормою стає ситуація належності автора та реципієнта до різних культурних традицій» [7, с. 14].

Одним із синонімів терміна «герменевтика» у давньогрецькій мові було поняття «екзегетика» (грец. «Exegese»). Також даним терміном позначався комплекс практик в сакральній сфері – області, що стосується віри в богів. Великий вплив на формування християнської традиції екзегези зробив Августин, котрий бачив у правилах інтерпретації шлях для знаходження справжнього сенсу Біблії і спосіб правильної передачі його віруючим. В добу Відродження герменевтика стала сприйматися як мистецтво перекладу античних текстів на живу національну мову, все більш набуваючи світський характер. Певний внесок у становлення теорії інтерпретації внесла Реформація, яка вимагала інших принципів тлумачення і критики біблійних текстів відповідно до нових соціальних запитів. Так, Лютер стверджує, що кожен християнин, що сприймає текст з вірою, правильно розуміє його духовний зміст. Розуміння

духовного сенсу тексту є наслідком застосування не якогось спеціального духовного тлумачення, але виникає завдяки натхненності самого тлумача.

І. Кант здійснює переворот у цій галузі, показавши, що ідея належить розуму і справедлива тільки в області феноменальній, а не ноуменальній. Принципова непізнаванність речі в собі призводить до перенесення уваги філософії з об'єкта на суб'єкт пізнання, в пізнавальній діяльності якого об'єкт тільки й може бути конституційований.

Однак, необхідно зауважити, що принципова несумісність герменевтики і екзегетики постійно проявляється в рамках розвитку релігії як соціокультурного інституту. Герменевт знає богів, екзегет – Бога. За В. Дільтеєм, герменевтика як наука, починається з Реформації, а до того часу тлумачення – екзегетичне мистецтво. Такої само думки притримувався й французький теоретик П. Рікер: «Було б корисно нагадати, що герменевтична проблематика виникла спочатку в рамках екзегетики, тобто дисципліни, мета якої полягає в тому, щоб зрозуміти текст, – зрозуміти, виходячи з його інтенції, зрозуміти на підставі того, що він хоче сказати» [8, с. 39].

На початку XIX ст. з'ясувалося, що не тільки релігія, але і все суспільно-історичне буття, в цілому, потребує адекватної форми осягнення. Так би мовити, творцем нової герменевтики виступив німецький філософ, теолог, філолог Фрідріх Шлейєрмахер, для якого інтерпретація – це мистецтво розуміння чужої мови з метою правильного повідомлення іншим відбитого в думках інтерпретатора змісту. Тому початковим предметом герменевтики є тексти, насамперед літературні, відокремлені від інтерпретатора культурною, мовною, історичною і часовою дистанцією. Розуміння тексту має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Виразом об'єктивного боку розуміння є граматична, а суб'єктивного – психологічна інтерпретація. Розуміння є взаємобуття цих моментів. Ф. Шлейєрмахер сформулював основну мету герменевтичного методу: зрозуміти автора і його працю краще, ніж він його розумів [1, с. 31].

За Ф. Шлейєрмахером, герменевтика – це мистецтво, а якщо об'єкт герменевтики – витвір мистецтва, що володіє нескінченно багатим змістом, то сам процес тлумачення також нескінченний, до остаточного тлумачення можна лише наблизитися [11, с. 26, 153–155]. Філософ відмічає: «у творі словесного мистецтва виявити генезис авторських ідей тим важче, чим суворіше воно в науковому відношенні. Цей генезис прихований. Те, що стоїть на вершині системи, не є безпосередньою знахідкою автора, а є продукт безлічі розумових рядів. Щоб зрозуміти такий твір в його генезі як факт умонастрою його автора, має бути ще щось інше, якийсь твір, що має більш вільний виклад» [11, с. 170].

Отже, можна стверджувати, що коріння «відкритої інтерпретації» уходять в теорію Ф. Шлейєрмахера.

Своєрідними продовжувачами підходу Ф. Шлейєрмахера були В. Дільтей, Г. Зіммель, М. Вебер, П. Рікер, М. Гайдеггер, Г. Гадамер, Е. Тісєльтон та ін.

В. Дільтей – «класик герменевтики» – розглядає історію герменевтики, зокрема, розвиток герменевтичної техніки в добу Просвітництва як вихідний пункт герменевтики Ф. Шлейєрмахера, котрий переходив від формулювання правил граматичної та історичної інтерпретації до систематичного дослідження самого процесу розуміння. Автор доводить, що проблема осягнення творчої

індивідуальності набула вирішального значення в ході дискусій німецького ідеалізму та романтизму, з чим було пов'язано і перенесення в герменевтиці інтересу тлумача з розуміння окремих місць тексту на розуміння цілісного задуму автора; граматична інтерпретація повинна була підпорядковуватися психологічній, яка, в свою чергу, повинна прояснити генезис авторської ідеї, а в її перспективі – детально реконструювати сенс всього твору. Наприклад, як відмічає В. Дільтей, у творах В. Шекспіра «елементи події, пов'язані відносинами часу і дії, відповідно до законів поетичної композиції зводяться в певну єдність, яка на початку і в кінці витягує ці елементи з потоку впливів і пов'язує їх частини в одне ціле» [3, с. 203].

Теоретик трактує герменевтику як специфічний метод наук про дух, покликаний забезпечити реконструкцію духу культур минулих епох і «розуміння» суспільних подій, виходячи з суб'єктивних намірів людини. При цьому «розуміння» в суспільствознавстві протиставляється «поясненню» в природознавстві, яке зв'язується з абстрагуванням і встановленням загального закону. Таким чином, об'єктом розуміння, за В. Дільтеєм, виступає внутрішній світ людини, зовнішній світ та культура минулого. З часом теоретик приходив до висновку, що внутрішній світ індивіда, об'єктивованій зовні, стає правом, релігією, мовою, мораллю, тобто об'єктивним духом, через який люди опосередковують своє розуміння один одного. В. Дільтей встановлює, що між об'єктом розуміння і розуміючим існує спільність.

Співвідношення розуміння і пояснення в герменевтиці приймає характер герменевтичного кола: для того, щоб зрозуміти, треба пояснити, а для того, щоб пояснити, треба розуміти. У розумінні наявний психологічний відтінок, якого немає в поясненні. Г. Зіммель підкреслював психологічний характер розуміння, який, на його думку, зводиться до емпатії – «вчувствования», тобто відтворення у свідомості духовної атмосфери, всього світу почуттів і різноманітності мотивів автора.

Деяко інакше розуміє герменевтику німецький філософ М. Гайдеггер, згідно з теорією котрого інтерпретатор повинен усвідомити умови свого існування, побачити забобони своєї і минулої епохи, призупинити їх для «включення» в традицію, що визначає появу досліджуваного тексту або явища. «Саме розуміння слід мислити, швидше, не як дію суб'єктивності, але як включення в звершення переказу, в якому відбувається безпосереднє опосередкування минулого і сьогодення» [10, с. 54–57]. Розуміння для М. Гайдеггера можливо тільки в мові, яка є сутнісною властивістю людського буття. Мова визначає постановку всіх герменевтичних проблем, а герменевтика перетворюється на вчення про буття. Розуміння – це онтологічна категорія, що виявляє онтологічне ставлення до світу. Це область філософського дискурсу, а не наукового. М. Гайдеггер тлумачить герменевтику як пошук сенсу тексту, який є передзаданим ще до початку читання.

Г. Гадамер – один з учнів М. Гайдеггера – вважає, що «мова – це універсальне середовище, в якій здійснюється саме розуміння, а способом цього здійснення є тлумачення», що розгортається в середовищі мови, яка, з одного боку, прагне виразити в словах сам предмет, з іншого ж – є мовою самого тлумача» [2, с. 440]. За Г. Гадамером, розуміння і тлумачення мають

умовний історичний і часовий характер, і засновані на попередньому розумінні. Одним з ключових понять, навколо якого теоретик будує свою герменевтичну теорію, є «забобон», або «упередження». Як приклад автор пропонує забобон Просвітництва – заперечення ролі історичного переказу. «Історико–понятійний аналіз показує, що лише завдяки Просвітництву поняття забобону отримує звичне для нас негативне забарвлення. Саме по собі слово «забобон» (Vorurteil) означає передсудження, тобто судження (Urteil), винесене до остаточної перевірки всіх фактично визначальних моментів» [2, с. 298]. За Г. Гадамером, «забобон» не означає невірною судження, адже в його понятті закладена можливість як позитивної, так і негативної оцінки, на думку теоретика, «забобони (Vorurteile) окремої людини значно більшою мірою, ніж його судження (Urteile), складають історичну дійсність її буття» [2, с. 304].

Згідно концепції Г. Гадамера, тлумачення перестає бути, так би мовити зовнішнім завданням інтерпретатора, а перетворюється на екзистенційний акт. Як слушно зауважив український теоретик С. Квіт, «річ не в тому, щоб ототожнити себе з автором і тим самим подолати відстань між його та своїм досвідом, а в тому, щоб, даючи собі звіт у невідворотності цієї відстані, застосувати досвід автора до себе» [6, с. 69]. Іншими словами, інтерпретація перетворюється в даному випадку з відтворення, відновлення тексту, задуму – у творення сенсу, що по суті близько до відкритої інтерпретації, теорія якої з'явиться наприкінці ХХ століття.

П. Рікер – один з представників феноменологічної школи – розробляє власне розуміння герменевтики як синтезу досягнень сучасної філософської думки в розумінні людини, свідомості, культури. На відміну від Г. Гадамера, французький теоретик наполягав на тому, що і пояснення, і розуміння однаково важливі для інтерпретації, адже одного пояснення може бути не достатньо, хоча воно і привносить в процес тлумачення критичну складову, що робить можливим саме розуміння. І тільки через пояснення можна прийти до розуміння. Спираючись на філософію Е. Гуссерля та М. Гайдеггера, П. Рікер, як він сам зауважує, «ускладнює шлях герменевтики». За П. Рікером, «робота інтерпретації виявляє глибокий задум – подолати культурну дистанцію, відстань, яка відділяє читача від чужого йому тексту, і таким чином включити сенс цього тексту в нинішнє розуміння, яким володіє читач» [8, с. 40]. Теоретик наголошує, що всяка інтерпретація має на меті подолати відстань, дистанцію між минулою культурною епохою, якій належить текст, і самим інтерпретатором. «Долаючи цю відстань, стаючи сучасником тексту, інтерпретатор може присвоїти собі сенс: з чужого він хоче зробити його своїм, власним; отже, розширення саморозуміння він має намір досягти через розуміння іншого. Таким чином, явно або неявно, всяка герменевтика – це розуміння самого себе через розуміння іншого» [8, с. 56]. Філософ приділяє значну увагу творчому боку мови, наслідкам, які може мати той чи інший текст, а також історичності тексту та інтерпретатора. Як відмічає Е. Тісельтон, «поєднуючи свою герменевтику, своє розуміння самості та оповіді з етичними питаннями особистості та світу, він (П. Рікер – О. Б.) відкриває тему моральної творчості» [9, с. 274].

Польський теоретик Р. Інгарден – учень Е. Гуссерля – мистецький твір («естетичний предмет»),

словами Р. Ингардена) трактує як інтенціональний предмет. ««Інтенціональний предмет» – це предмет, що конструюється зі свідомості і засобами свідомості, але ніби об'єктивується по відношенню до останнього» [5, с. 146]. Згідно теорії науковця, твір є трансцендентним по відношенню як до автора, так і до реципієнта. Іншими словами, потенційно несе в собі «відкритість» інтерпретації.

Схожу думку висловлює американський теоретик С. Зонтаг, котра вважає, що сучасна культура, підірвана гіпертрофією інтелекту, який мститься мистецтву і світу. Інтерпретація «приборкує» твір, робить його «ручним» і «затишним». На думку теоретика, витлумачувати – значить збіднювати світ, схематизувати його, перетворювати на «примарний світ смислів», а тому слід прагнути до «до теоретичної простодушності» [4, с. 12].

Слід зазначити, що у другій половині ХХ ст. теоретики намагаються виробити нові підходи, навіть можна сказати канони, інтерпретації. При чому розуміння, так би мовити перспектив інтерпретації доволі різне. Так, наприклад, італійський історик, теоретик герменевтики Е. Бетті пропонує обмежити в інтерпретації сваволу «суб'єктивності», для чого формулює наступні канони: принцип автономності об'єкта («об'єкт інтерпретації володіє іманентною логікою існування, бо інтерпретується – продукт людського духу, несе в собі інтенції і сенс, які і належить шукати інтерпретатору, приймаючи несхожість Автора»); принцип когерентності значення («сенс об'єкта інтерпретації проявляється через відтворення цілісності його внутрішніх зв'язків»); правило актуальності значення («ціле, яке реконструюється підлягає включенню до інтелектуального об'єкту інтерпретатора»); принцип адекватності (когерентності) розуміння: «бажати зрозуміти – цього мало, необхідний» духовний просвіт», підходяща перспектива для відкриття і розуміння [цит. за: 1, с. 36]. Йдеться про певну схильність моральної та теоретичної душі, яку негативно можна визначити, як смиренність, забуття, навіть відмову від самого себе, що проявляється в широму і рішучому подоланні власних забобонів. Позитивно вона може бути визначена як багатство інтересів і широта горизонту інтерпретатора. Це так само вміння прийняти мету об'єкта інтерпретації, як свою. За Е. Бетті, сенс слід не вносити, а виносити.

Стан сучасної герменевтики відбиває у своїй узагальнюючій праці англійський теоретик Е. Тіселтон, котрий виокремлює кілька різновидів герменевтики: біблійна, філософська, літературознавча, соціологічна, комунікативна [9, с. 7]. Не можна не погодитись з науковцем, адже дійсно така класифікація повністю відповідає реальному стану сучасної герменевтики. Однак, як слушно зауважує український культуролог О. Колесник, в межах культурології окремі аспекти герменевтики можуть інтегруватися в єдине ціле, оскільки глибинний аналіз культурного артефакту як раз і передбачає осягнення його філософських, літературних, соціологічних, комунікативних, лінгвістичних (а якщо йдеться про релігійне мистецтво – то й біблійних) імплікацій. Саме такий підхід, на наш погляд, відповідає відкритій інтерпретації.

Слід відмітити, що проблеми герменевтики цікавили не тільки європейських науковців, а й російських та українських. Так, можна стверджувати, що герменевтичною за своєю суттю була концепція і М. Бахтіна, і О. Лосева,

і М. Мамардашвілі. Герменевтичні тенденції та інтенції є суголосними із загальною «розуміючою» настановою української філософії та культурології (Т. Гундорова, С. Квіт, О. Колесник).

Осмислення спадщини герменевтиків в тому чи іншому контексті зустрічається в роботах таких теоретиків як С. Аверинцев, Ю. Боров, П. Гайденко, В. Молчанов, А. Богачов, С. Бондар, С. Кошарний, О. Кравченко, О. Павлова, та ін.

Так, О. Колесник відмічає «можливість постулювати існування культурологічної герменевтики як єдиної методології аналізу людської культури та її конкретних проявів, яка синтезує досягнення окремих герменевтичних дисциплін, та інших, сумісних з ними підходів. При цьому її переважним завданням виступатиме те, що було названо Е. Панофським «іконологічною інтерпретацією», а саме – осягнення символічних цінностей певної культури» [7, с. 19].

Погоджуючись з О. Колесник, додамо, що герменевтика, як наука, що прагне до духовної інтерпретації тексту, розкриття змісту і значення тексту в культурі, служить розвитку духовності в людині, становленню її як особистості, як суб'єкта культури, безумовно, включає в себе і «відкрити інтерпретацію», адже обсяг духовного світу автора ширше найобширнішого авторського тексту, розуміння ж має справу з текстом, а не з духовним світом людини, хоча вони і не чужі один одному, тому й інтерпретація тексту матиме відкритий характер. Безумовно, герменевтичні підходи мають бути доповнені іншими підходами, зокрема феноменології, психоаналізу, структуралізму, екзистенціалізму тощо. Саме таке поєднання матиме методологічне значення. У цьому контексті, не можна не погодитись з О. Потебнею в тому, що мистецький твір, як і людина, є мікрокосмом, для дослідження якого потрібні знання різного роду.

Розглядаючи герменевтику в контексті проблеми «відкритої інтерпретації», необхідно наголосити на тому, що прийнято вважати, що герменевтика та структуралізм протилежні за своїми інтерпретативними настановами, оскільки перша прагне до розуміння конкретної людини – автора, в той час як другий шукає безособистісні структури тексту, також серйозними є відмінності у настановах герменевтики та деконструкції. Однак, як слушно зауважує О. Колесник, в сучасній культурі не так легко протиставити класичні та некласичні принципи, оскільки «сучасний» і «постмодерністський», або ж «сучасний» і «масовий» не є синонімами. По-друге, автор-людина теж є представником певної культури, і тому в його творчості неминуче відображаються загальнолюдські й етнонаціональні культурні інваріанти, які можуть бути зафіксовані структуралістичною методологією. «Як зазначає Н. Іванова-Георгієвська, структуралізм і постструктуралізм ведуть від твору до тексту, в той час як герменевтика – від тексту до твору. Цей протилежний рух може бути використаний у межах єдиного процесу, спрямованого на подолання класичного герменевтичного кола шляхом перетворення його на «спіраль»» [7, с. 29].

Таким чином, аналізуючи цілісний художній текст, ми можемо використати структуралізм, постструктуралізм, і навіть деконструкцію, щоб наблизитися до смислу його частин. Цей принцип, на наш погляд, може бути застосований і до «відкритої інтерпретації». Отже, усе вище викладене дає право стверджувати, що герменевтика є методом «відкритої інтерпретації».

Список використаних джерел

1. Агапов О. Д. Интерпретация как практика автопоэзиса человеческого бытия / Олег Дмитриевич Агапов – Казань: Изд-во «Познание» Института экономики, управления и права, 2009. – 248 с.
2. Гадамер Г-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики / Ганс-Георг Гадамер [пер. с нем., общ. ред. и вступ. статья Б. Н. Бессонова]. – М.: Прогресс, 1988. – 639 с.
3. Дильтей В. Построение исторического мира в науках о духе / Вильгельм Дильтей // Собр. соч. в 6 т. [пер. с нем. под ред. А. В. Михайлова, Н. С. Плотникова, В. А. Куренного]. – М.: Три квадрата, 2004. – Т.3. – 420 с.
4. Зонтаг С. Из книги «Против интерпретации» / Сюзен Зонтаг // Мысль как страсть [пер. с фр. В. Голышева, общ. ред. Б. Дубинина]. – М.: Русское феноменологическое общество, 1997. – 208 с.
5. Ингарден Р. Исследования по эстетике / Роман Ингарден [пер. с польск. А. Ермилова, Б. Федорова]. – М.: Издательство иностранной литературы, 1962. – 572 с.
6. Квіт С. М. Основи герменевтики: навч. посіб. / Сергій Миронович Квіт. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. – 192 с.
7. Колесник О. С. Художня інтерпретація як феномен культури: дис. ... доктора культурології: 26.00.01 / Олена Сергіївна Колесник. – К., 2015. – 389 с.
8. Рікер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Поль Рікер [пер. с фр., ступ. ст. и коммент. И. С. Вдовиной]. – М.: Академический Проект, 2008. – 695 с.
9. Тисельтон Э. Герменевтика / Энтони Тисельтон [пер. с англ. О. Розенберг]. – Черкассы: Коллоквиум, 2011. – 430 с.
10. Хайдеггер М. Время и бытие / Мартин Хайдеггер [пер. с нем. В. В. Библихина]. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
11. Шлейермахер Ф. Герменевтика / Фридрих Шлейермахер [пер. с нем. А. Л. Вольского]. – СПб.: «Европейский дом», 2003. – 242 с.

References

1. Agapov O. D. Interpretacija kak praktika avtopojezisa chelovecheskogo bytija / Oleg Dmitrievich Agapov – Kazan': Izd-vo «Poznanie» Instituta jekonomiki, upravlenija i prava, 2009. – 248 s.
2. Gadamer G-G. Istina i metod. Osnovy filosofskoj germenevтики / Gans-Georg Gadamer [per. s nem., obshh. red. i vstup. stat'ja B. N. Bessonova]. – M.: Progress, 1988. – 639 s.
3. Dil'tej V. Postroenie istoricheskogo mira v naukah o duhe / Vil'gel'm Dil'tej // Sobr. soch. v 6 t. [per. s nem. pod red. A. V. Mihajlova, N. S. Plotnikova, V. A. Kurenno]. – M.: Tri kvadrata, 2004. – T.3. – 420 s.
4. Zontag S. Iz knigi «Protiv interpretacii» / S'uzen Zontag // Mysl' kak strast' [per. s fr. V. Golyшева, obshh. red. B. Dubinina]. – M.: Russkoe fenomenologicheskoe obshhestvo, 1997. – 208 s.
5. Ingarden R. Issledovanija po jestetike / Roman Ingarden [per. s pol'sk. A. Ermilova, B. Fedorova]. – M.: Izdatel'stvo inostrannoj literatury, 1962. – 572 s.
6. Kvit S. M. Osnovy germenevtyky: navch. posib. / Serhij Myronovych Kvit. – K.: Vydavnychij dim «KM Akademija», 2003. – 192 s.
7. Kolesnyk O. S. Hudozhnja interpretacija jak fenomen kul'tury: dys. ... doktora kul'turologii': 26.00.01 / Olena Serhii'vna Kolesnyk. – K., 2015. – 389 s.
8. Riker P. Konflikt interpretacij. Oчерki o germenevtike / Pol' Riker [per. s fr., stup. st. i komment. I. S. Vdovinoj]. – M.: Akademicheskij Projekt, 2008. – 695 s.
9. Tisel'ton Je. Germenevtika / Jentoni Tisel'ton [per. s angl. O. Rozenberg]. – Cherkassy: Kollokvium, 2011. – 430 s.
10. Hajdegger M. Vremja i bytie / Martin Hajdegger [per. s nem. V. V. Bibihina]. – M.: Respublika, 1993. – 447 s.
11. Shlejermaher F. Germenevtika / Fridrih Shlejermaher [per. s nem. A. L. Vol'skogo]. – Spb.: «Evropejskij dom», 2003. – 242 s.

Benzyuk A. A., applicant of the Department of Cultural and cultural and artistic projects, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), benzyuk@bigmir.net

Hermeneutics as a method of «open interpretation»: formulation of the question

If the object of hermeneutics work of art that has infinitely rich content, the process of interpretation of it – is also endless, for final interpretation is possible only come closer. One could argue that the roots of «open interpretation» get away in the

theory of F. Schleiermacher. Based on the works of W. Dilthey; G. Simmel, M. Weber, P. Ricoeur, M. Heidegger, G. Gadamer, E. Tiselton, S. Averintsev, Yu. Borev, P. Gaidenko, V. Molchanov, A. Bogachev, S. Bondar, S. Kvit, O. Kolesnik et al., is regarded the interpretation of the concept of «hermeneutics». In the work states that in the framework of cultural studies some aspects of hermeneutics can be integrated into a unified whole. Since the depth analysis of the cultural artifact includes comprehension of his philosophical, literary, sociological, communicative, linguistic, biblical implications. It is this approach corresponds to «open interpretation». Is emphasized that the possibility of postulate the existence of culturological hermeneutics as a unified methodology for analysis of human culture and its specific manifestations. The cultural hermeneutics synthesizes the achievements of some disciplines of hermeneutics, and others that are compatible with them approaches (O. Kolesnik). It is proved that hermeneutics as science that seeks to the spiritual interpretation of the text, the disclosure of the meaning and importance of the text in a culture serves development of spirituality in a person its formation as a person, as a subject of culture, of course, includes the «open interpretation» and is its method.

Keywords: hermeneutics, the interpretation, «open interpretation», «hermeneutics of cultural studies».

Бензюк А. А., соискатель кафедры культурологии и культурных проектов, Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств (Украина, Киев), benzyuk@bigmir.net

Герменевтика как метод «открытой интерпретации»: к постановке проблемы

Анализируется проблема «открытой интерпретации», отмечается, что корни «открытой интерпретации» уходят в герменевтическую теорию Ф. Шлейермахера, согласно позиции которого, произведение искусства, обладающее бесконечно богатым содержанием, может иметь и бесконечный процесс толкования, ведь до окончательного толкования можно только приближаться. Опираясь на работы В. Дильтея, Г. Зиммеля, М. Вебера, П. Рикера, М. Хайдеггера, Г. Гадамера, Э. Тисельтона, С. Аверинцева, Ю. Борева, П. Гайдено, В. Молчанова, А. Богачева, С. Бондаря, С. Квита, Е. Колесник и др., рассматривается толкование понятия «герменевтика», отмечается, что в рамках культурологии отдельные аспекты герменевтики могут интегрироваться в единое целое, поскольку глубокий анализ культурного артефакта предусматривает постижения его философских, литературных, социологических, коммуникативных, лингвистических (а если речь идет о религиозном искусстве – и библейских) импликаций. Именно такой подход отвечает «открытой интерпретации». Подчеркивается возможность постулировать существование культурологической герменевтики как единой методологии анализа человеческой культуры и ее конкретных проявлений, которая синтезирует достижения отдельных герменевтических дисциплин, и других, совместимых с ними подходов (Е. Колесник). Доказывается, что герменевтика, как наука, стремящаяся к духовной интерпретации текста, раскрытию смысла и значения текста в культуре, служит развитию духовности в человеке, становлению его как личности, как субъекта культуры, безусловно, включает в себя и «открытую интерпретацию» и является ее методом.

Ключевые слова: герменевтика, интерпретация, «открытая интерпретация», «культурологическая герменевтика».

* * *

УДК 111.1+165.17+165.18+165.43

Загороднюк В. В.,
аспірант, Київський національний університет ім.
Тараса Шевченка (Україна, Київ), Hidden1g@yahoo.com

ДО ГЕРМЕНЕВТИКИ ЕМПІРИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Розглянуто методологію дослідження британського емпіризму. Висвітлюються передумови та основні кроки, які необхідні для коректного розуміння спадщини таких мислителів як Дж. Лок, Дж. Берклі та Д. Г'юм. Метою статті є пошук коректного методу дослідження спадщини цих філософів. Розглядається можливість застосування герменевтики як мистецтва тлумачення текстів. Вироблені п'ять основних етапів дослідження, необхідних для коректного розуміння та опрацювання текстів британських емпіриків. Даний підхід дає можливість вдосконалити якість досліджень та вивести роботу з періоджерелами на якісно новий рівень.

Ключові слова: герменевтика, емпіризм, періоджерела, критика.

Інтенсивний розвиток філософії у XIX та, особливо, XX ст. призвів до появи чималої кількості нових течій та переосмислення вже існуючих. Одною з таких стала філософська герменевтика (hermeneutikos – розуміння, тлумачення). Наука про тлумачення, яка народилась як спроба дослідження сакральних текстів у Новий Час, перетворилась на дещо більш масштабне. Завдячувати цьому ми маємо Ф. Шлейермахеру, В. Дильтею, П. Рікеру